

MOKYKLA IR GEOMOKSLAI

Nuo seniausių laikų viena svarbiausių jauno mokyto mokyto krypčių buvo gyvenamosios, didelės dalimi – gamtinės aplinkos pažinimas. Tai ne tik artimiausias miškas, ežeras, upė, miestelis, o ir toliau esantys žemynai, kalnai, jūros, kitomis kalbomis šnekančios tautos. Į kupiną paslapčių ir atradimų pasaulį visada žmonės vedė geografija (žodis kilęs iš graikiško geo- (γεω-) „žemė“ ir graphō (γραφω) „rašau“) – mokslų sistema, apimanti gamtos ir visuomenės mokslų kryptis bei šakas, tiriančias Žemės paviršių, jame vykstančius gamtinius procesus (fizinę, gamtinę geografiją) ir atskirų teritorijų gamtinių, ekonominių, socialinių kompleksų raidą ir ryšius (visuomenės, žmogaus geografija). Pastaraisiais dešimtmečiais dažnai girdima ir naudojama sąvoka „geomokslai“, kartais dar keičiama į sąvoką „Žemės mokslai“ jungia geologijos ir fizinės (gamtinės) geografijos mokslų kryptis ir priklauso didelei fizinių mokslų sričiai kartu su fizika, chemija, matematika ir kitomis mokslo kryptimis. Visuomenės (žmogaus) geografija šiandien yra traktuojama kaip viena iš socialinių mokslų srities krypčių. Mokyklinė geografija, išsaugojusi savo integruotumą ir dvilypumą, aiškina jaunimui pasaulio teritorijų įvairovę gyventojų, įvykių, Žemės gelmėse ir paviršiuje vykstančių procesų atžvilgiu. Pradinėje mokykloje ugdoma elementari samprata apie gamtą, gimtąjį kraštą, žmogų, visuomenę ir savo tautą, o pats ugdymas grindžiamas integruotu mokymu. Pagrindinėje mokykloje gilinamas dalyko išmanymas, ugdomas per analitinį pasaulio regionų pažinimą. Vidurinėje mokykloje ar gimnazijoje yra apibendrinamos geografijos žinios ir gebėjimai teikiant bendruosius dalyko pagrindus ir ugdant moksleivių sociokultūrinę kompetenciją.

Šio „Geologijos akiračių“ numerio puslapiuose mes daugiau aptarsime geomokslų (fizinės geografijos ir geologijos) žinių pateikimą Lietuvos mokyklose. Pagrindinis šių žinių perteikėjas yra mokytojas, dažniausiai – geografijos. Bet nemaža pavyzdžių, kai šias žinias mokiniam, ypač užklasinės (jaunųjų geografo, geologo ir gamtininkų, kraštotyros būrelių) veiklos metu perteikia chemijos, biologijos, kitų dalykų mokytojai. Sunkų ir atsakingą mokytojo darbą dirba įvairių aukštųjų mokyklų absolventai, tačiau pagrindinė jų kalvė – Lietuvos edukologijos universitetas

(buvęs Vilniaus pedagoginis institutas, vėliau – Vilniaus pedagoginis universitetas). Šio universiteto Gamtos mokslų fakulteto Bendrosios geografijos bei Socialinės geografijos ir turizmo katedros daug metų darbuojasi rengdamos geografijos, biologijos ir gamtos pažinimo mokytojus. Apie tai, kaip sekasi rengti geografijos mokytojus, kaip perteikiamos geomokslų žinios būsimiems pedagogams, mūsų žurnalui savo straipsnius parašė Bendrosios geografijos katedros vedėjas, prof. habil. dr. Algimantas Česnulevičius, šios katedros dėstytojai – bendrosios geografijos vadovėlių autorius doc. dr. Virginijus Gerulaitis ir ką tik baigęs geologijos studijas doktorantūroje lektorius Dainius Kulbickas. Apie anksčiau mokyklose naudotą geologijos ir geografijos vadovėlių (1938 m.) galima perskaityti Valentino Baltrūno parengtame straipsnyje.

Nemažai puslapių skirta dideliame geomokslų populiarinimo ir žinių sklaidimo darbui užklasinės veiklos metu, ypač jaunųjų geologų ir geografo būreliuose, seminaruose, stovyklose, olimpiadose ir pan. Ši veikla, kurią dar prieš kelias dešimtis metų pradėjo šio sąjūdžio patriarchai, šviesios atminties geologas dr. Eduardas Vodzinskas ir geografafas doc. dr. Rimantas Krupickas, labai daug prisideda prie gamtamokslinio moksleivių ugdymo, holistinio aplinkos suvokimo, profesinio orientavimo. Šiandien šį darbą sėkmingai plėtoja jaunesnioji jau patyrusių specialistų karta, besidarbuojanti bendrojo lavinimo mokyklose, Vilniaus universitete, Lietuvos edukologijos universitete, Gamtos tyrimų centro Geologijos ir geografijos institute, Lietuvos geologijos muziejuje ir kitur. Organizaciniu ir metodu atžvilgiu labai daug padeda Lietuvos jaunimo turizmo centras, taip pat Lietuvos jaunųjų gamtininkų centras. Apie jų visų darbą moksleivių ugdymo baruose, vertingą patirtį galima bus paskaityti šio numerio „Geologijos akiračių“ puslapiuose. Iki šiol didelį susirūpinimą kėlė pirmakursių studentų iš mokyklos atsineštos menkos geografijos ir geologijos žinios, nors programoms ir vadovėliams didelių priekaištų ir nebuvo. Reikia tikėtis, kad pagaliau nuo šių metų bendrojo lavinimo mokyklose abiturientams įvestas valstybinis geografijos egzaminas pakeis situaciją į gerąją pusę.